

EEN LAAT ROMEINS FORT TE BREDENE ?

door Richard VERBANCK

Ik ken voorlopig slechts één aanleiding die mij toelaat te vermoeden dat er tijdens de laat-romeinse periode (3e eeuw) een fort stond op de site van de aloude dorpskern van Bredene. Er is echter voldoende reden om dit vermoeden ernstig op te vatten.

Sporen van een mogelijke versterking zijn te vinden op een plan van de streek uit het jaar 1600. Dit plan werd aangekocht door de Koninklijke Bibliotheek, en maakte twee honderd jaar geleden deel uit van de verzameling van Georgee LEGGE, eerste baron Dartmouth (K. Bibl. Kaarten en plannen 538 - 131 x 64 cm.). Het dokument werd voor het eerst tentoongesteld te Brussel in 1968 en werd in de catalogus voorgesteld door Lisette DANCKAERT, op basis van gegevens verstrekt door Dr. archivaris A. DESMET. (Bulletin van de K.Bibl. 1967). Met een paar zaken uit de tekst kon ik mij niet verzoenen, en dit heb ik dan laten weten in mijn schrijven aan de K.Bibl. op 26 juni 1973.

Zo wordt betwist dat het plan zou getekend zijn in het jaar 1600, en wel om reden, ik citeer : "De moorddadige belegering van Oostende door aartshertog Albrecht begon pas in juli 1601. Het is dus uitgesloten dat de onbekend gebleven auteur deze kaart, met aanduidingen voor het beleg, zou begonnen hebben, en nog minder kunnen beëindigen vóór het begin van de strijd". Einde citaat.

Ik liet weten dat de forten rond Oostende opgeworpen werden vóór 1600 en geen enkele aanduiding op de kaart betrekking had op het beleg zelf. Ook met de veronderstelling dat een grote waterplas de "Groote Keygnaert kreek" zou zijn kan ik niet akkoord gaan. Kwestie van ligging.

Van dit plan zijn kort na het tot stand komen enkele gekende copijen gemaakt, maar geen ervan staat zo vol details en toponiemen als het origineel (Kaarten in bezit van Markies van Salisbury-Hatfield). Wel werd een belangrijke correctie aangebracht : het Albertusgeleed vloeit LANGS het fort Albertus in plaats van er middendoor ! Ook de grondvesten te Bredene zijn erop te zien, maar slechts schematisch.

Het fragment "Fort van Bredene" met het raadselachtig overschot van oude grondvesten werd reeds verscheidene malen gepubliceerd (Bredeniana 1988 en "Een oord genaamd Bredena" - 1991). In dit laatste werk heb ik voor het eerst de mening geopperd - heel schuchter - dat deze grondvesten wel zouden kunnen dateren uit de romeinse tijd. Dit stukje grondplan, want meer is het niet, had ik vergeleken met de foto van een nog bestaand romeins fort te Portchester (Z-Engeland). Ik wil op deze weg voortgaan, maar vooraf wil ik nog wat meer aandacht besteden aan het bewust plan uit 1600. Het gaat om de geloofwaardigheid ervan, en ook over de omstandigheden waarin het werd opgemaakt.

Wat heeft de tekenaar te Bredene precies gezien ? Wij weten het niet, en we zullen het nooit weten, want de site werd sedertdien verstoord en volgebouwd. We zullen dus verplicht zijn eventjes in zijn huid te kruipen om in een FICTIEF verslag,

zogezegd door hem geschreven, in zijn voetstappen te treden. Laat ons ook veronderstellen dat het neergepend werd in een soort koeterwaals dat hier wordt vertaald :

"In ben ingenieur in dienst van Sieur Daniël d'Hertaing, heer van Marquette. Als zodanig volgde ik de Prins Maurits van Nassau bij diens veldtocht ter verovering van de havensteden Nieuwpoort en Duinkerke.

Op 27 juni 1600 kwamen we te Oostende aan via Oudenburg en Plassendale. We ondervonden geen weerstand want de forten van Oudenburg en Bredene waren reeds door de garnizoenen van Aartshertog Albrecht verlaten. Deze beide versterkingen werden natuurlijk door onze eigen manschappen bezet. Niet voor lang echter, want tot ons aller verrassing kwam alras een sterk leger van de Rooms en opdagen die in volle snelheid de Staatsen achtervolgde. Oudenburg, Plassendale en Bredene werden door hen heroverd.

Onderweg was ik opgehouden door het tekenen van schetsen van de forten van Oudenburg, Plassendale en ook van de kleine parochie Zandvoorde met het nabijgelegen mooi kasteeltje. Bij het naderen van de vijandelijke troepen vluchtte ik ijlings naar de stad Oostende en verbleef daar de volgende dagen bij het hoofdkwartier van de Staten-Generaal. Van hieruit kreeg ik een opdracht die, gezien de omstandigheden, niet van de gemakkelijkste was. We waren op dit ogenblik omringd van forten die in handen waren van de vijand, en tevens door een net van slijkerige krekens. Nu werd van mij verlangd dat ik de hele streek op kaart zou brengen. Het hoefde geen schaalplan te zijn want daartoe ontbrak het mij aan middelen en tijd. Ook het stratenplan van Oostende kon ik over het hoofd zien want dat was voldoende bekend. Aan het tekenen van de stadsomwalling was ik reeds begonnen.

Hoofdzaak was het militaire aspect van de streek. De forten mochten op grotere schaal getekend worden vanwege de details. Van belang waren ook de waterlopen want deze waren zeer verraderlijk. Geen enkele mocht ontbreken. Ook alle richtpunten dienden opgetekend te worden. Dat waren hofsteden, ruines, kerken, bruggen, overdrachten en moten.

Ik besloot voort te werken aan de oostkant van Oostende. Een deel had ik immers reeds op papier.

Ik kende natuurlijk de streek niet, maar dit was geen bezwaar. Men bezorgde mij een paar gidsen, mensen die het platteland waren ontvlucht. Zonder dralen begonnen wij aan onze gevaarlijke tocht. We namen wat mondvoorraad mee en elk een kruikje wijn. Zuiver drinkwater was er in de stad noch omgeving te vinden.

De Staten-Generaal hadden een brug laten slaan over de nieuw gevormde Geule, en eenmaal hierover waren we op ons zelve aangewezen. Deze brug, die op mijn plan voorkomt, was eigenlijk opgetrokken om langs daar geschut en wagens binnen de stad te brengen, maar sedert de vijand het fort van Bredene bezet hield speelde hij geen grote rol meer. Wel trokken er nog patrouilles over die het niemandsland tussen de Geule en Bredene bewaakten, maar ze waagden zich niet te ver. Eenmaal buiten hun zicht konden

we op hun bescherming niet rekenen. We zouden echter ondervinden dat ook de bezetters van Bredene liever de poort gesloten hielden en zich niet waagden in de richting van de stad.

Praten met mijn gidsen was niet gemakkelijk. Ze begrepen geen woord Frans en van hun taal kende ik alleen maar datgene wat ik in het leger had opgeraapt. Het werd dus een mengelmoes met veel Duits daartussen, een taal ik wat meer beheerste.

We trokken langs de duinen, voorbij enkele kleine verlaten woningen, tot aan de Bredense dijk. Hier vonden we een geruineerde schans waarvan mijn gezellen vermoedden dat het "Truanfort" noemde, maar heel zeker waren ze niet. Ze toonden met drie opgeheven vingers aan dat er rond Bredene drie dergelijke schansen waren aangelegd, maar dat ze ondertussen vernield waren. Het is mogelijk dat een van de twee anderen deze naam droeg. Van veel belang was het niet en dit eerste verlaten schansje kreeg van mij de naam mee. Het was opgeworpen met uitgedolven aarde, zodanig dat het omringd was door een droog grachtje. Ik maakte een schets.

De dijk zelf, die zich strekte in de richting van Bredene, was aldaar niet zo hoog - schouderhoogte ongeveer - maar verhoogde naarmate wij dorpswaarts trokken. We liepen aan de westkant om niet gezien te worden.

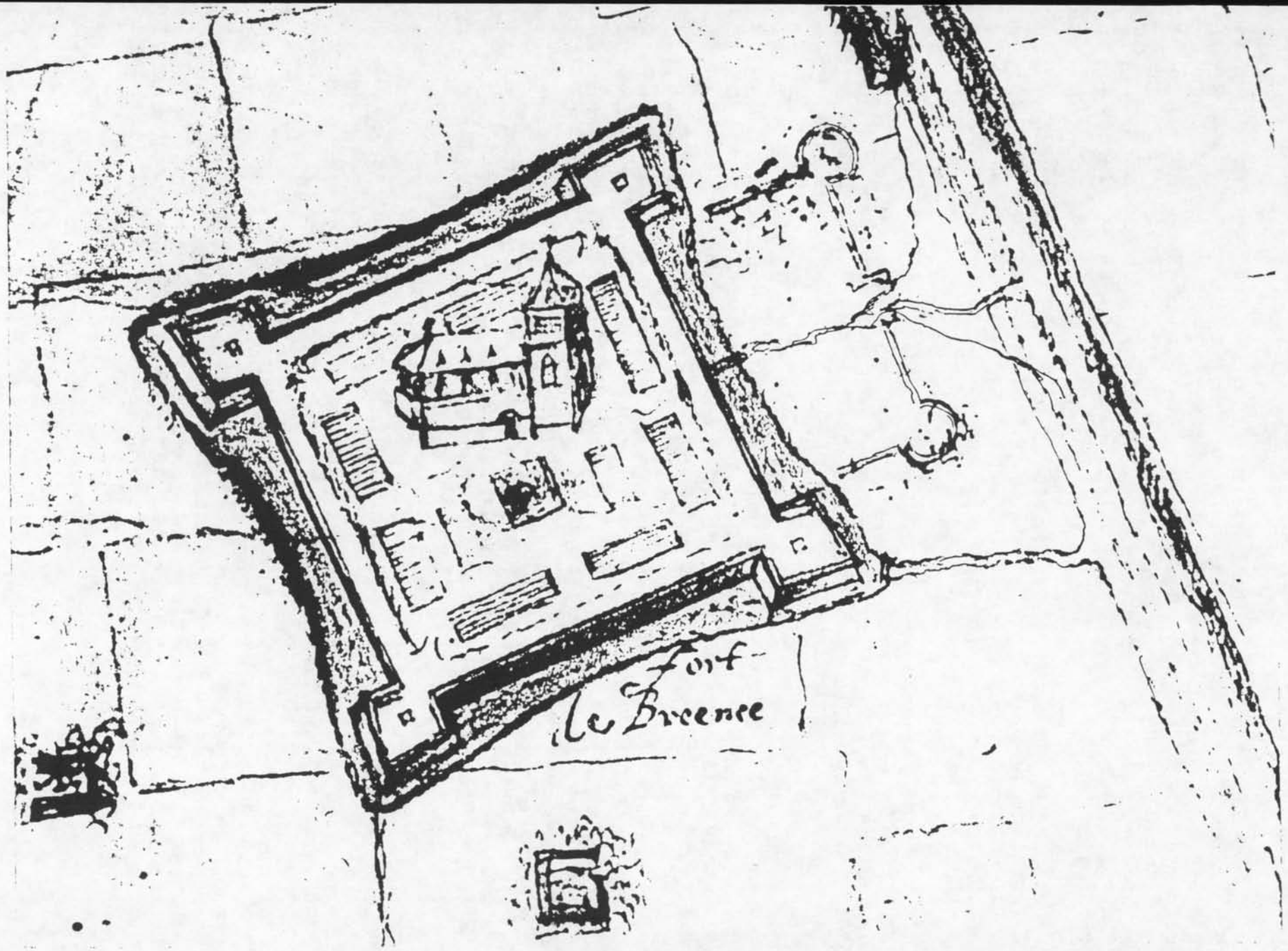
Zonder één levend wezen te hebben ontmoet bereikten we ons eerste doel. Voorzichtig beklommen wij de berm van de dijk, en daar lag voor ons het fort van Bredene. Het was van het gewone vierkante type waarvan de hoeken voorzien waren van bastions. De ingang was naar ons gericht. Net zoals bij de kleine schans die we even te voren hadden verlaten had uitgedolven aarde gediend om de wallen op te werpen, zodat ook hier rondom een vestinggracht was ontstaan. Een brugje lag voor de ingang. Boven de wallen stak de kerk met haar vierkant torentje hoog uit. Ik vermoedde dat het kleine garnizoen in houten barakken was ondergebracht.

Rechts van ons, aan de andere zijde van de dijk, merkte ik een breed geleed of kanaaltje dat vanaf het fort zuidwaarts langs de dijk was gegraven. Bij Plassendale had ik reeds dit kanaaltje opgemerkt men zei dat het gegraven was om het fort van Bredene van munitie te voorzien. Van alles wat ik opmerkte maakte ik een kleine schets. De schildwachten die lusteloos rondliepen op de wallen merkten ons niet op.

Aan de voet van de dijk lag aan weerszijden een smal grachtje. Dit aan de kant van het fort stond in verbinding met de vestinggracht. Ik noteerde het klein houten brugje dat daarover lag.

Tussen dijk en fort was echter niets te zien dat mijn nieuwsgierigheid opwekte. Als ingenieur in vestingbouw kon ik er niet naast kijken. Er lagen ruines van dikke muren die eens moeten deel uitgemaakt hebben van een oude vesting. Ruines is eigenlijk een groot woord want op veel plaatsen was niet meer te zien dan de grondtekening daar de stenen verdwenen waren. Hier en daar echter waren nog stukken muur overgebleven tot op een hoogte tussen de 2 en de 4 voet. De voorzijde, naar ons gericht, was nog volledig herkenbaar tussen wat eens ronde hoektorens waren geweest. Deze zijde was in het midden onderbroken door de resten van het

Fort
Le Breence

vroegere poortgebouw. Ik schatte de lengte van deze voorzijde tussen de 450 en 470 voet.

Anders was het gesteld met de zijmuren. De twee fragmenten die overgebleven waren, elk van een lengte die ik schatte op 120/150 voet eindigden aan de vestinggracht van het fort. Blijkbaar was al het overige verdwenen toen het fort werd aangelegd. De afgebroken muren dienden wellicht om de wallen te versterken. Dit werd bevestigd door een van mijn gezellen die mij wist te zeggen dat ook de kerkmuren met deze stenen werden verstevigd.

Mijn besluit was dat hier ooit een vesting had gestaan, waarschijnlijk gelijkzijdig met vier ronde hoektorens, maar die eens buiten dienst, in de loop der eeuwen stuk voor stuk werd afgebroken omdat in deze steenarme streek de materialen goed van pas kwamen.

Daar deze grondvesten mij zeer boeiden maakte ik nog vlug een schets van de wegelkens die vanuit de ingang van het fort vertrokken, door de ingang van de oude vesting liepen en zich van daaruit splitsten in twee richtingen naar de weg bovenop de dijk. Van enkele kleine hofsteden ten oosten van de dijk kon ik ook de plaats bepalen.

De dijk zelf was erg kronkelig vanaf de duinen, en zo was dat ook, vanaf het dorp, het kanaaltje. Ik vond het onnodig dit als zodanig in kaart te brengen. Ik opteerde voor een rechte lijn. Militair veranderde dit niets aan de zaak.

Dwars over de landerijen keerden we toen terug naar Oostende. De enkele hoeven die wij voorbijkwamen lagen in ruine. Eén grote hofstede viel me op. Een van de gidsen kende de naam, maar ik heb hem niet goed begrepen. Zij had een nogal barbaarse naam : iets als Rikward. Heeft geen belang, maar ze staat erop.

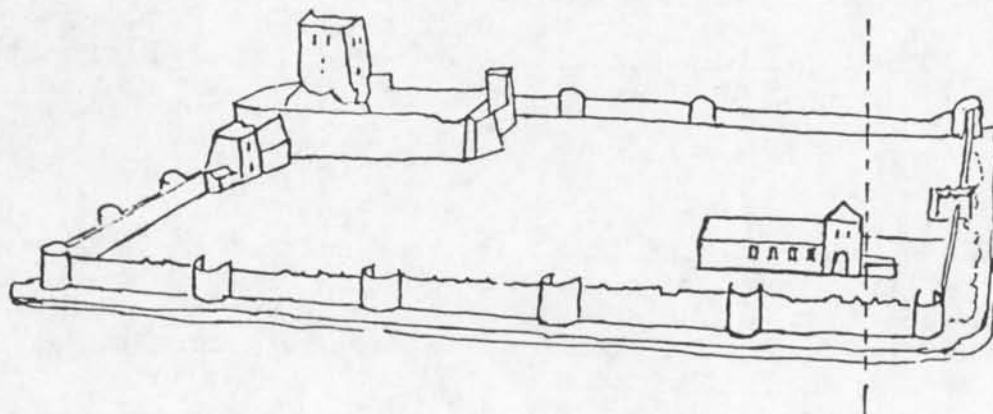
Eenmaal binnen de stad vernamen we dat Prins Maurtis van Nassau bij Nieuwpoort een grote overwinning had behaald. Wij hebben dit natuurlijk op passende wijze gevierd." (2 juli 1600).

* * *

Hier beëindig ik het fictief verslag van de onbekende maker van het plan. Zijn taak heeft hij tot een goed einde gebracht. Met fierheid schreef hij onderaan zijn kaart : "acevee ce 16 juillet 1600". Voltooid op deze 16 juli 1600.

De tijdspanne waarin de kaart tot stand kwam is GEEN fictie. De aanduidingen spreken voor zichzelf. De afwerkingsdatum staat neergeschreven, zoals hiervoren gezegd. Aan het tekenen werd begonnen na de verdrijving van de soldaten van Aartshertog Albertus uit een paar welbepaalde plaatsen : te Zandvoorde "Petit chateau ou Lennemy a été logé" en bij Sinte-Catherine : "Mote de moulin ou l'ennemy a été logé". Dit wil zeggen : na 27 juni 1600.

* * *

Portchester Castle

Rechts : Zo kunnen de grondvesten te Bredene er oorspronkelijk uitgezien hebben.

Aanvankelijk betoonde ik weinig interesse voor de grondvesten die te zien waren op de kaart. De oorsprong kon men zoeken in een brede waaier van veronderstellingen. Men denkt eerst aan de middeleeuwen. Een licht ging bij mij op bij het herlezen van een artikel van J. MERTENS in "Biekorf" (59e jaargang) : "Oudenburg en de Vlaamse kustvlakte tijdens de Romeinse periode". Vooral één foto fascineerde mij : het bijna intact gebleven fort uit de laat-romeinse periode te Portchester (Zuid-Engeland). De volledige ommuring is nog te zien, zodang dat het kleine stukje dat we kennen van een eventueel Bredens fort zou kunnen gebruikt worden als spiegelbeeld van één zijde. Er zijn twee ronde hoektorens, daar is de volledige zijde die in twee verdeeld wordt door een identiek vierkant poortgebouw (barbacan). De muren waren voorzien van kantelen. Dit kan eveneens het geval geweest zijn te Bredene, maar dit is natuurlijk niet te achterhalen.

Dit is eigenlijk een herhaling van hetgeen ik schreef in "Een oord genaamd Bredena", maar thans wil ik nog verder gaan. J. MERTENS vernoemt 9 laat-romeinse forten aan de Engelse zuidkust : Brancaster, Burgh Castle, Bradwell, Reculver, Richborough, Dover, Lympne, Pevensey en Portchester. Hij voegt er dadelijk bij : "Al deze versterkingen waren naar eenzelfde plan gebouwd : vierkant of rechthoekig, met dikke muren en uitspringende bastions" en "De strategische betekenis van deze forten blijkt uit hun ligging : zij beheersen een riviermonding of een belangrijke weg naar het binnenland".

Mijn belangstelling voor deze zaak werkte aanstekelijk op mijn goede vriend Jan DREESEN. Deze leergierige en reislustige secretaris van de heemkring De Plate bezocht in Engeland een paar ruïnes van romeinse forten, o.a. deze van Reculver en Richborough, nabij de zuid-oostelijke kust. Hij bezorgde mij een mooie brochure over beide ruïnes, met daarin grondplannen en veel detailfoto's.

Op deze wijze was het mij mogelijk nieuwe gegevens te vergelijken met hetgene ik reeds bezat : maten, bouwdatums en ligging.

Al deze forten waren natuurlijk niet identiek. Dit waren ze slechts in grote lijnen. De gebruikte materialen speelden hier vanzelfsprekend een grote rol. Bij de een of andere kunnen ook de hoektorens volledig ontbreken of zijn ze vierkant in plaats van rond. Dit zijn echter details die aan de grond van de zaak niets veranderen.

* * *

Alvorens ondoordachte besluiten te trekken zijn er nog meer vragen te beantwoorden. Er zijn bv. de schaalverhoudingen van het plan. Al de forten rond Oostende zijn extra-groot getekend. Dit is waarschijnlijk ook zo wat het fort van Bredene betreft. We zouden bijgevolg moeten aannemen dat al de rest te klein zou getekend zijn. Dit heeft dan weer voor gevolg dat we de schaal van de ruines moeten aanpassen aan de schaal van het fort, of omgekeerd, wat hetzelfde is. Zo gezien zou de oppervlakte van het fort en deze van de grondvesten beter in elkaar passen.

Ten tweede. De stenen forten, gebouwd op het einde van de 3de eeuw, die deel uitmaakten van de verdediging van de Zuid-Britse en Gallische kusten lagen aan zee of aan een inham. Volgens een reconstructie van het landschap in de Romeinse tijd (C. BAETEMAN, R. DE CEUNYNCK, F. MOSTAERT, H. THOEN) lag wat we nu Bredene-dorp noemen aan een brede inham die doorliep tot Oudenburg. Meer westelijk vinden we de site van de recente opgravingen verricht onder de leiding van Dr. Hugo THOEN. Er werd vastgesteld dat deze site niet zou geleden hebben door overstromingen tijdens en na de Romeinse periode. Eigenaardig is wel dat nog enkele honderden meter meer westelijk de zee eveneens moet doorgedrongen zijn gedurende een niet te bepalen tijdspanne.

Bij het aanleggen van riolering in de omgeving van de Eksterstraat, rond 1980, heb ik zelf vastgesteld dat in de diepe sleuven de vruchtbare bovenlaag slechts een dikte had van één meter. Daaronder was niets dan zand en schelpen.

Hetzelfde heb ik gezien aan de Polderstraat, ten zuiden van de Vicognedijk. Daar was een diepe sleuf die zich splitste, enerzijds richting Vuurtorenwijk, de andere noordwaarts. Deze laatste vertoonde dezelfde bodemgesteldheid als deze voorheen beschreven. De eerste vertoonde aan het begin eveneens puur zand maar dat ging na een twintigtal meter over in vuil slib.

Kunnen we hieruit besluiten dat de inham verschillende vertakkingen had en dat de opgravingsite aan de Sluisvlietlaan zich ergens daartussen bevond ? Ik acht me niet bevoegd daar een antwoord op te geven. Destijds lieten ook meerbevoegden deze zaak vallen....

Kan het ook zijn dat de Bredenedijk aangelegd werd op een kreekrug waar eens de inham lag ?

Grafvondsten in de veenderijen van N. DE SCHUYTERE te Bredene wijzen erop dat in de tweede helft van de 2de eeuw een nederzetting te vinden was in de nabijheid. Hierbij tippen we als locatie op het huidige Bredene-dorp. Wanneer we de geschiedenis

van het romeinse Oudenburg en ook van het engelse Richborough nakijken dan lezen we dat aanvankelijk deze plaatsen verdedigd waren met aarden wallen. Binnen deze eerste wallen van Richborough was een bloeiende nederzetting te vinden. Dit kan ook, in mindere mate evenwel, het geval geweest zijn te Bredene, hetgeen de hoge ligging van de dorpskern kan verklaren.

* * *

Na de verovering van Gallië door de Romeinen kregen onze gewesten een langdurig tijdperk van vrede die met ijzeren hand werd in stand gehouden (Pax Romana). In de derde eeuw verzwakte de macht van Rome om velerlei redenen die hier niet relevant zijn. Hiervan maakten piraten gebruik om voor onze, en de Britse kust te verschijnen. De aarden wallen die de romeinse garnizoenen in de kuststrook dienden te beschermen voldeden niet meer en ze werden hier en daar afgevlakt om plaats te maken voor stevige stenen vestingen. Al deze nieuwe versterkingen waren ongeveer van dezelfde grootte.

Dit verdedigingsstelsel kreeg de naam mee van "Litus saxonicum" of Saksische kust. Bij ons wordt algemeen aangenomen dat de naam zijn oorsprong vond bij de Saksische zeerovers. In Engeland echter is men het hierover nog niet in het reine. Velen houden het bij onze mening, anderen denken dat de naam duidt op de aanwezigheid van Saksers die reeds langs de kust woonden. De laatsten zouden wel eens kunnen gelijk hebben want er waren zeker nog andere zeevolken die gewapende uitstapjes maakten.

Nu we enkele romeinse versterkingen hebben ontmoet kunnen we overgaan tot het maken van enkele vergelijkingen in verband met onze Bredense grondvesten.

OUDENBURG

Oorspronkelijk aarden wal - 7 meter boven de zeespiegel. Verbonden met de zee door een vaargeul.

Einde 3de eeuw : bovenop de aarden wallen bouw van een stenen castellum.

Grootte : ongeveer 150 op 180 meter.

Sporen gevonden van één hoektoren. Waarschijnlijk waren er vier.

Afgebroken in de elfde eeuw.

Stenen hergebruikt voor het oprichten van de abdijgebouwen.

Binnen de site van het fort bouw van de Sint-Pieterskerk, gedeeltelijk met stenen van de ruïnes van het fort.

(Bron : J. MERTENS)

PORTCHESTER

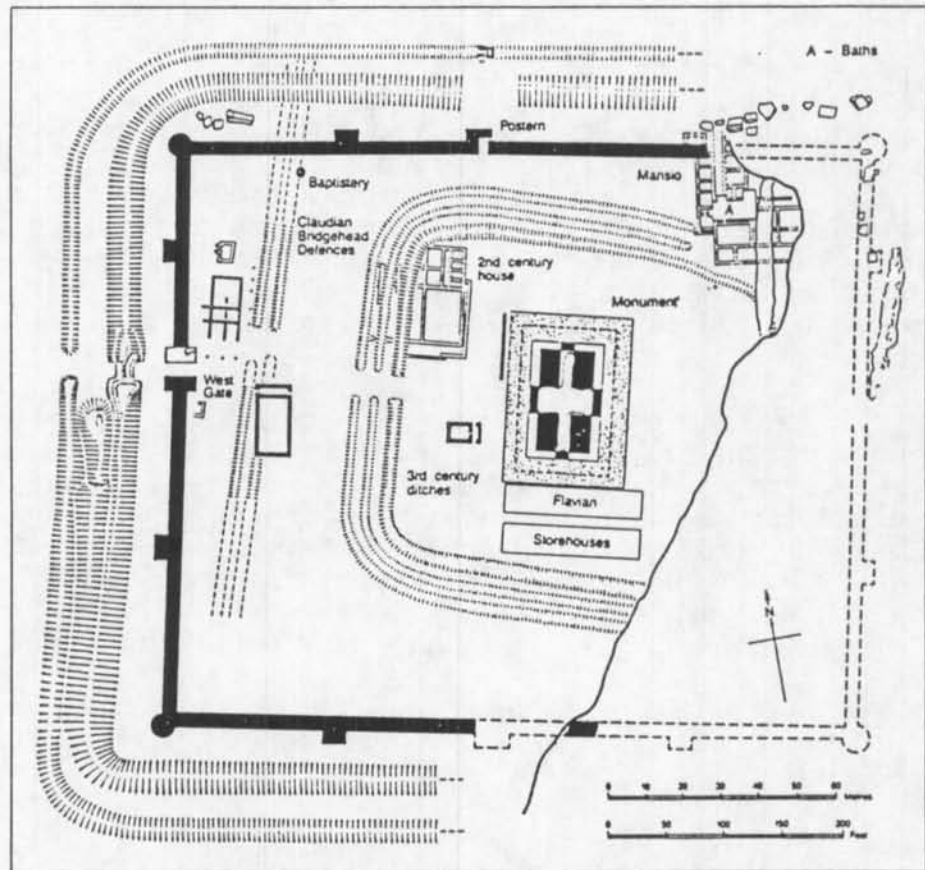
De tekening op blz. 94- werd gemaakt naar een foto van het nog volledig bewaard castellum van Portchester (bij Portsmouth). Merkwaardig is de omheining aan de rechterzijde. We zouden kunnen zweren dat we het stukje grondvesten van Bredene terugzien, de hoektorens (waarvan hier één verdwenen), het vierkant poortgebouw. Voor Bredene is het overschot van de zijmuren dat nog te zien is te klein om te kunnen oordelen of ook daar halfronde bastions waren. Dit laten we dus in het midden.

Belangrijk is wel dat binnen de muren van Portchester eveneens een heel oud kerkje te zien is.

RECVLVER

Aan de monding van de Thames, te noorden van Canterbury.
Resten van de muur zijn nog te zien.
Grootte : ongeveer 160 op 170 meter. Geen hoektorens.
Binnen de ruines staat nu nog een kerk.

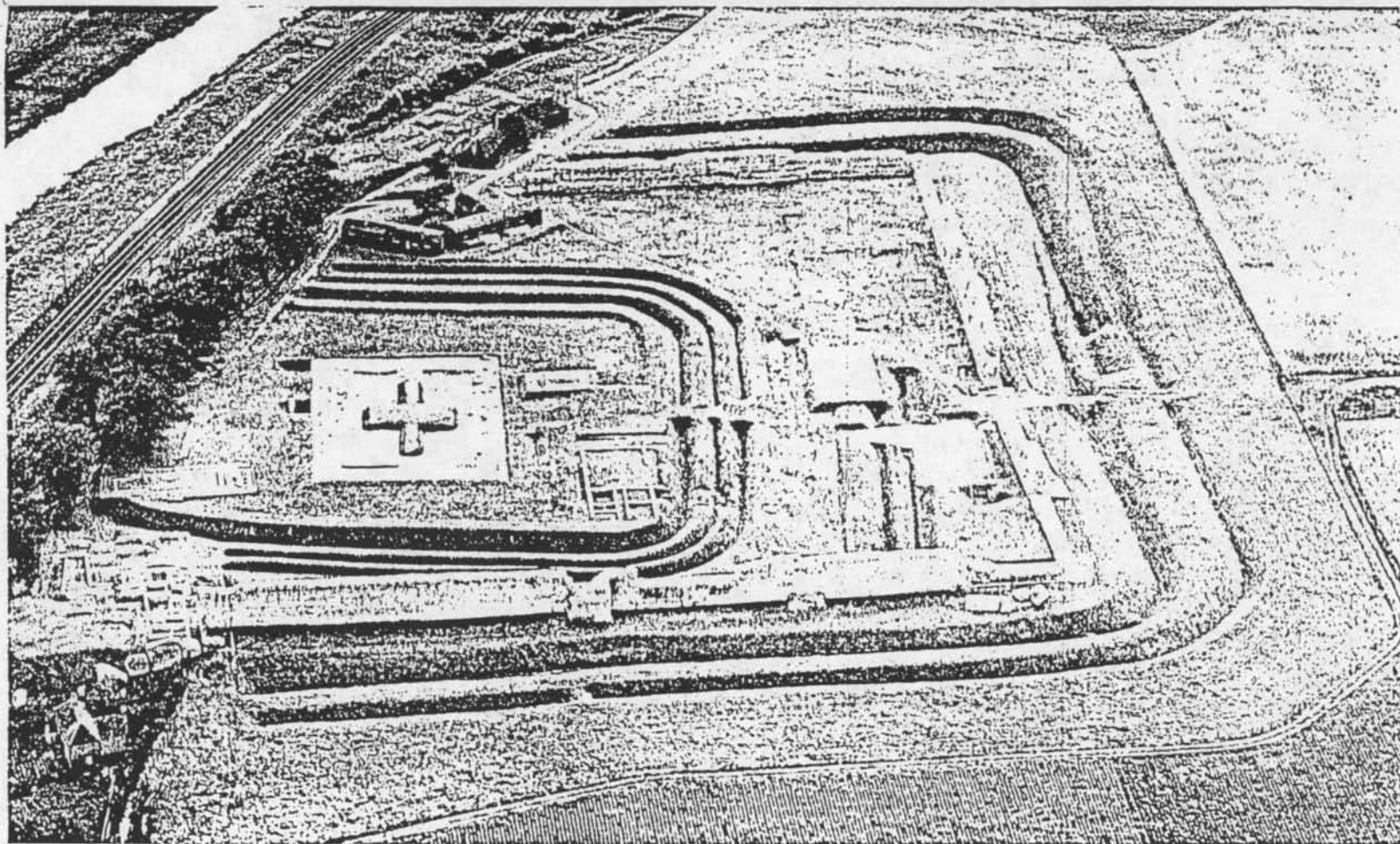
Site plan of visible remains at Richborough

RICHBOROUGH

De oudste verdediging bestond uit rijen aarden greppels en rampaarden, opgeworpen rond het jaar 43 A.D. Daarbinnen groeide Richborough uit van militair kamp tot havenstadje met verscheidene monumenten. Binnen het programma van de kustverdediging werd rond het jaar 275 de nodige grond geëffend voor de bouw van een stenen fort, rechthoekig van vorm, met ronde hoektorens en vierkante bastions. Resten van een doopvont zijn nog te zien, wat aantoont dat ter plaatse reeds op het einde van de 4de eeuw een kapel was gebouwd. Sommige gedeelten zijn nog 8 meter hoog, andere stukken werden volledig afgebroken door rovers die de stenen elders konden gebruiken.

* * *

We zien dat de geschiedenis van ieder der besproken forten, tot op zekere hoogte, een parallel verloop kende. Eerst was er een kamp of nederzetting van de Romeinen waarrond, na verloop van tijd, de aanleg van een aarden omwalling nodig geacht werd. Toen op het einde van de 3de eeuw het gevaar acut was ging men over tot de bouw van stenen forten, min of meer volgens eenzelfde grondplan en van dezelfde omvang.

Aerial view of Richborough (1956)

Luchtfoto van RICHBOROUGH

Het doopvont staat in de rechter benedenhoek van het fort

De binnenste greppels werden gegraven na de bouw van het stenen fort

DEZE FOTO LAAT TOE ZICH EEN BEELD TE VORMEN VAN HET ROMEINSE OUDENBURG

Naderhand, na het vertrek van de Romeinen, werden de forten of wat ervan overbleef, geschikte vestigingsplaatsen voor de indringers : Saksen, Friezen en Franken. Bij de kerstening van deze kustplaatsen vormden ze ideale plaatsen om een eerste kapel of kerkje te bouwen, hoog gelegen, in zekere mate veilig, en waar reeds bewoning te vinden was. Bij ons begon de afbouw van de forten gaandeweg omdat de gebruikte materialen in een streek die arm was aan natuursteen voor andere doeleinden konden aangewend worden.

De aanwezigheid van een Romeins fort te Bredene wordt door mij niet meer betwijfeld : einde 3de eeuw, en gelijkwaardig aan de andere forten. De dorpskern zie ik ontstaan binnen de omtrek van het gewezen fort, en daar kwam logischerwijze de eerste kapel of kerk van Bredene.

Mag ik eindigen met de slotwoorden van Dr. Hugo THOEN van het "Post scriptum" die hij toevoegde aan zijn bijdrage in BREDENIANA : "Voor ons mag deze 900 gerust 1900 jaar Bredene worden, dant in het jaar 88 na Chr. liepen er reeds Bredenaars rond, zij het in een Romeins kleedje !".

NOTA'S

1. Volgens ir. B. COX (Van den Tocht in Vlaanderen) werd de brug gebouwd aan de Oostpoort, waar vóór de doorsteek in 1584 eveneens twee kleine bruggen lagen, richting Blutsyde. De maker van de kaart uit 1600 tekent de brug zuidelijker, op de plaats waar later de ponte of overzet zou aanleggen. Dit laatste lijkt mij niet zo logisch.
2. Volgens VLIETINCK (blz. 274) werden rond Bredene drie schansen opgeworpen. Deze kon men bezwaarlijk beschouwen als forten. Het waren eerder wachtposten die slechts aan enkele soldaten konden dekking geven. Men vond ze overal langs de wegen in de streek. Geen wonder dat deze uit aarde en takken opgetrokken bouwsels vlug als "ruiné" of "defaced" voorkwamen op de schetsen die van de omgeving van Oostende gemaakt werden. De schans, op de Engelse schets aangeduid als "Trione sconce defaced" is dezelfde die we ontmoeten op de kaart "Kustvlaanderen in 1600" (nr. 1 in "De havens aan de kust en aan het Zwin" door René LAURENT (A.R.A. 1986). Deze schans, voor zover we kunnen uitmaken, lang bijna ter hoogte van het Fort Bredene, maar wel aan de overzijde van de Bredenedijk. Ze vormt als het ware een vooruitgeschoven stelling. De schans tegenaan de duinen, op onze kaart uit 1600, draagt eigenaardig genoeg dezelfde naam. De Franse tekst duidt haar aan als "ruiné".
3. Op de kaart van het Brugse Vrije van Pieter POURBUS (1560) merkt men dat Bredene-dorp omringd is door water dat aansluit aan een zwin dat richting duinen loopt. De vraag is of de bouwers van Fort Bredene gebruik gemaakt hebben van dit ringwater om er een vestinggracht mee te vormen. Op dezelfde kaart zijn de zogenaamde ruines van een Romeins fort niet getekend. Voor POURBUS bestond waarschijnlijk weinig reden om ruines een plaats te geven op zijn plan. Er is echter IETS te zien dat kan aangetoond worden, maar het is zo vaag dat ik er geen rekening mee wens te houden.

VOOR DIT ARTIKEL WERDEN VOLGENDE WERKEN GERAADPLEEGD

1. Negentien Belgische steden in kaart en prent - Tentoonstellingscatalogus door Lisette DANCKAERT.
2. J. MERTENS - Oudenburg en de Vlaamse kustvlakte tijdens de Romeinse periode (Biekorf).
3. J.S. JOHNSON - Richborough and Reculver (English Heritage - London).
4. B. COX - Van den tocht in Vlaanderen.
5. De Romeinen langs de Vlaamse kust (verscheidene medewerkers) Gemeentekrediet.
6. E. VLIETINCK - Het oude Oostende.
7. René LAURENT - De havens aan de kust en aan het Zwin.
8. Bredeniana - Dr. Hugo THOEN - De vroegste bewoning : De Gallo-Romeinse aanwezigheid te Bredene (1ste - 3de eeuw na Chr.).

SCHATTIGE MARITIEME SOUVENIRS UIT DE BELLE-EPOQUE

door Norbert HOSTYN

Wie kent er niet de fascinerende etalage van het Museum Ensorhuis in de Vlaanderenstraat te Oostende ? De etalage met zijn wondere wereld van schelpen, koralen, maskers, zeemeerminnen en allerlei souvenirartikels ! Wie is er nooit een ogenblik blijven stilstaan om dit curieuze ensemble geestelijk te "absorberen" ? ?

Twee "postuurkes" daar houden sinds een hele tijd mijn aandacht vast, intrigeren me : het zijn twee beeldjes, getekend J. LE GULUCHE en onderaan gestempeld FONTAINE DORMIEUX PARIS. Ze zijn in lichtbruine gebakken aarde en met polychromie afgewerkt. Het ene stelt een redder voor, het andere zijn vrouwelijke tegenhanger. In het geheel is er een opschrift "OSTENDE" aangebracht. Dit is er duidelijk met een stempeltje opgezet zodat het opschrift blijkbaar aangepast kon worden aan de stad van de souvenirhandelaar-afnemer.

In dezelfde sfeer bezit het Museum Ensorhuis een tabakspot, uitgewerkt als een visserskop : een gebaarde visser met pijp in de mond. Zijn muts vormt het deksel van deze pot. Ook hier is de materie een bruinbakkende klei. Op de kraag van de visser is het opschrift "Ostende" geschilderd. Deze tabakspot draagt het merk "MOINET MABILAT MADE IN FRANCE".

Ook in een etalage van de afdeling "Belle Epoque" in ons Heemmuseum "De Plate" vinden we een aantal dergelijke beeldjes terug, zij het van kleiner formaat.

Eén van onze leden, de heer Freddy DUFAIT, verzamelt ook al jaàren dergelijke terracottas en ook zijn collectie konden we inkijken.

Het zijn allemaal items die behoren tot een groep terra-cotta voorwerpen die te koop werden aangeboden in badplaatsen en vissersstadjes in een ruime periode rond 1900.

Het betreft telkens voorstellingen van vissers en vissersvrouwen of van zeelui in het algemeen.